

Садова І.І.,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки та методики початкової освіти,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(i.sadova@dspu.edu.ua)*

Савлик Я.В.,

*магістр кафедри педагогіки та методики початкової освіти,
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(yaryna.savlyk@dspu.edu.ua)*

Індивідуальна програма розвитку учня

У статті визначено, що індивідуальна програма розвитку – це документ, який визначає вимоги до навчання та індивідуальні напрями, форми підтримки, освітні послуги, гарантує забезпечення права на освіту учнів з особливими потребами. Досліджено, що важливе завдання індивідуальної програми розвитку – забезпечення індивідуального підходу до потреб учнів, заснованого на потенціалі їх психологічного, фізичного, соціального розвитку. Виокремлено вимоги до реалізації програми: 1) терміни впровадження – команда супроводу розробляє її впродовж двох тижнів від початку навчання учня; 2) результативність – досягається шляхом реалізації запланованих заходів та передбачає використання сучасних технологій задля отримання навчальних цілей; 3) індивідуалізований характер – зумовлений рівнем мотивації учня до навчання; 4) мобільність – усі навчальні цілі мають бути актуальними й конкретними; 5) практичність – сприяє підвищенню якості життя дитини, формуванню у неї навичок, необхідних у повсякденному житті; 6) зрозумілість – усі заплановані стратегії та заходи мають бути реальними для виконання; 7) конфіденційність. Розкрито алгоритм впровадження індивідуальної програми розвитку в умовах закладу освіти, що містить з підготовчий, основний та підсумковий етапи.

Ключові слова: інклюзивна освіта; учень з особливими освітніми потребами; індивідуальна програма розвитку; заклад освіти.

An Individual programme of student development

The article defines an individual development programme as a document that reveals the requirements for training and individual directions, forms of support, educational service; it also guarantees the right to education of students with special needs. It is studied that an important task of an individual development programme is to ensure an individual approach to the needs of students, based on the potential of their psychological, physical and social development. The requirements for the implementation of the programme are distinguished. They are: 1) implementation term – the support team develops it within two weeks after the start of the studies of a student; 2) effectiveness – it is achieved through the realization of planned events and involves the use of modern technologies to attain educational goals; 3) individualized nature – it is determined by the level of student's motivation for studying; 4) mobility – all learning goals should be relevant and specific; 5) practicality – it helps improve the quality of child's life, develop the skills necessary in everyday life; 6) clarity – all planned strategies and events should be realizable; 7) confidentiality. The article reveals the algorithm for implementation an individual development programme in the educational institution that includes preparatory, main and final stages.

Keywords: inclusive education; a student with special educational needs; individual development programme; educational institution.

Постановка проблеми. Індивідуалізація супроводу дитини з особливими освітніми потребами, розроблення і проектування індивідуальної програми розвитку в закладі освіти зумовлені змінами простору освіти. При розв'язанні цієї проблеми виникають запитання, на які складно знайти відповіді. Це пояснюється вимогами до кваліфікованого створення індивідуальної програми розвитку для учня з особливими освітніми потребами. Кожен заклад освіти

реалізує заходи в цьому напрямі, актуальними є питання щодо відповідності ІПР особливим потребам дитини та її можливостям.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У науковій літературі різні підходи до змісту і структури індивідуальної програми розвитку учнів з ООП та рекомендації з її реалізації й розроблення (А. Колупаєва, О. Мартинчук, І. Луценко, Н. Софій, Т. Сак, Н. Четверікова, О. Федоренко, З. Шевців та ін.). Реалізація індивідуальної програми розвитку все ще вимагає технологічної завершеності.

Мета статті – з'ясування практичних й науково-теоретичних підходів до створення індивідуальної програми розвитку учня з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «індивідуальна програма розвитку» функціонує у науці і практиці. Однак сьогодні актуальними є питання відсутності чітко налагодженого контакту педагога з іншими фахівцями та батьками дітей, що призводить до фрагментарності ІПР, коли отриманий у школі багаж знань не підкріплюється соціальною практикою, і це дестабілізує систему інклюзивного навчання та виховання дітей з ООП.

Аналіз літературних джерел уможливив виокремити низку *вимог до ІПР* (Лорман, 2010; Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р.):

1) *терміни реалізації* – команда супроводу розробляє її впродовж двох тижнів від початку навчання; двічі на рік ІПР переглядається з метою коригування (за потреби ще частіше); наприкінці кожного місяця вчитель оцінює динаміку досягнення учнем намічених цілей та вирішує, чи потрібно коригувати програму та вносити зміни до неї (тобто передбачається можливість систематичного внесення необхідних поправок з огляду на динамічність програми), а підставами для цього можуть бути прохання батьків, проблеми з поведінкою, труднощі засвоєння навчального матеріалу тощо;

2) *результативність* – досягається шляхом реалізації запланованих заходів та передбачає використання сучасних технологій і методик задля отримання навчальних цілей;

3) *індивідуалізований характер* – зумовлений рівнем мотивації учня з ООП до навчання та його особистісними характеристиками; ІПР не можуть збігатися; зорієнтовані на конкретного учня, такі програми обов'язково відрізнятимуться, хоча можуть містити однакові аспекти, наприклад, щодо адаптації освітнього середовища;

4) *мобільність* – усі навчальні цілі мають бути актуальними й конкретними для учнів, тобто, якщо прогрес у засвоєнні навичок у визначений термін відсутній, то команда супроводу має скоригувати ІПР як у методах навчання, так і у навчальних цілях; двічі на рік команда супроводу проводить моніторинг навчальних досягнень і зміни в розвитку дитини з ООП задля визначення прогресивних змін та корекції планів на наступний період;

5) *практичність* – сприяє підвищенню якості життя дитини з ООП, формуванню в неї навичок, необхідних у повсякденному житті; функціональність ІПР забезпечують навчальні матеріали, цілі й завдання – передовсім такі, що передбачають вироблення навичок самостійності; звідси, необхідно планувати досягнення насамперед цілей, спрямованих на розвиток рефлексії, самоконтролю, соціальної взаємодії учня з ООП, а не лише навчальних цілей;

6) *зрозумілість* – усі заплановані стратегії та заходи мають бути реальними для виконання, тобто недоцільно включати до ІПР методи, якими вчитель не володіє; за необхідності потрібно організувати фахове навчання педагогічних працівників щодо правильного використання специфічних методик;

7) *конфіденційність* – команді супроводу забезпечений доступ до ІПР, однак слід пам'ятати, що цей документ конфіденційний, оригінал зберігається у заступника директора закладу освіти, а члени команди несуть особисту відповідальність, щоб інформація не потрапила до сторонніх осіб.

Упродовж складання ІНП особливу увагу необхідно звернути на визначення цілей навчання, яких учень може досягти впродовж певного періоду. Не менш важливо чітко сформулювати цілі для дитини, тому що її

успішність, навчальні досягнення потрібно буде пізніше оцінити, а також відстежити сформованість необхідних умінь і навичок. У разі відсутності прогресу в навчанні педагогові треба вчасно скоригувати програму. До речі, термін «навчальні цілі» використовується у контексті освітньої інклюзії в широкому сенсі, охоплюючи не лише навчальні завдання, а й комунікативні, адаптивні та соціальні навички, а також корекцію соціально неприйнятної поведінки. На думку Т. Лормана, Дж. Деппелера та Д. Харві, однією з головних умов ефективності ІНП є його простота [Лорман, 2010: с. 132].

Під час визначення навчальних цілей необхідно послуговуватися загальними правилами визначення пріоритетів: спочатку формулюються цілі, які стосуються безпеки життєдіяльності дитини, врегулювання асоціальної (проблемної) поведінки осіб з ООП, а згодом увиразнюються завдання на формування відповідних навчальних, комунікаційних, саморегулятивних, адаптивних, побутових та ігрових навичок. При формулюванні академічних цілей доцільно користуватися певним алгоритмом, що передбачає з'ясування часу на їх досягнення, самостійності та якості виконання учням навчальних завдань, рівня самостійності дитини при користуванні засвоєною навичкою та умови її реалізації.

Ефективному визначенню навчальних цілей значною мірою сприяє застосування системи міжнародних стандартів, орієнтованих на принцип цілепокладання «SMART» (Садова, Кравченко-Дзондза, 2021). За цією системою кожна сформульована мета має відповідати таким критеріям:

1) *specific* – конкретність (що вчити, з ким, за яких умов, де й коли); 2) *measurable* – вимірюваність (наявність показників для оцінювання досягнених цілей); 3) *achievable* – досяжність (доступність конкретного учня, у т. ч. упродовж його найближчого розвитку); 4) *result-oriented* – орієнтованість на результати; 5) *time-related* – визначеність у часі.

Усі перелічені SMART-цілі визначають особливості діяльності кожного члена команди супроводу. Незважаючи на зміст роботи з дитиною, останні

обов'язково мають хоч раз за свою зустріч із нею працювати над досягненням означених цілей (одночасно можна досягати 3–4 цілей).

Як уже згадувалося раніше, відповідно до розумового розвитку учня з ООП у ЗЗСО розробляється *індивідуальний навчальний план та індивідуальна навчальна програма*. Згідно зі статтею 1 Закону України «Про освіту»: *Індивідуальний навчальний план* – це документ, який визначає послідовність, форму і темп засвоєння здобувачем освіти освітніх компонентів освітньої програми (Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р.).

В ІНП визначається кількість навчальних предметів, послідовність і тривалість їх опанування дитиною з ООП (години упродовж тижня та років навчання, передбачених на оволодіння конкретним навчальним предметом). Окрім того, для учнів з ООП за необхідності може розроблятися індивідуальний розклад уроків з урахуванням динаміки їхньої розумової працездатності впродовж дня і тижня.

Важливими є джерела інформації, а саме: результати оцінок і рекомендації ІРЦ; особиста справа учня і попередня ІПР; поточні роботи учня; результати спостережень за ним. Під час збору необхідних відомостей проводиться консультування з учнем, батьками, педагогічними працівниками, іншими фахівцями, які добре знають дитину. Зібрана інформація має бути доступною для всіх членів команди супроводу і надходити з різних джерел, аби максимально увиразнити потреби та можливості особи з ООП, форми організації її навчання тощо.

Оцінювання навчальних досягнень дітей з ООП здійснюється відповідно до розроблених критеріїв за адаптованою, модифікованою або загальноосвітньою навчальними програмами. З урахуванням обсягу засвоєного матеріалу рівень початкових досягнень і прогрес у розвитку учнів з ООП оцінюється за певними показниками спеціальної освіти, тобто за специфічними програмами з урахуванням критеріїв, визначених в ІНП. При аналізі успішності учня з ООП послуговуються двома оцінками: перша вимірює індивідуальний прогрес учня, а друга – визначає навчальні досягнення дитини упродовж

опрацювання навчальних програм (загальної, модифікованої чи адаптованої). Зазначимо, що оцінка прогресу учня, для якого реалізується ІПР, – це неперервний процес, результати якого забезпечують важливу інформацію, врахування якої, зі свого боку, ініціює зміну деяких педагогічних стратегій при визначенні оптимальних параметрів навчання. Необхідно прагнути, щоб учень став відповідальним учасником самонавчання, який знає власні потреби, кінцеву мету своєї освіти, адаптації, зазначені в ІПР, спроможний досягати прогресу в своєму розвитку (Постанова КМУ від 15 вересня 2021 р. № 957).

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що індивідуальна програма розвитку – це освітній маршрут учня з особливими освітніми потребами, тому варто приділяти увагу реалізації, враховуючи всі структурні компоненти.

Список використаної літератури

1. Інклюзивна освіта: підтримка розмаїття у класі : *практ. посіб.* / Т. Лорман, Дж. Деспелер, Д. Харві ; пер. з англ. Київ : СПД-ФО Парашин І.С., 2010. 296 с.
2. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова КМУ від 15 вересня 2021 р. № 957 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.03.2025)
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 14.03.2025)
4. Садова І (2020). *Інклюзія у закладах загальної середньої освіти України: тенденції розвитку: монографія*. Дрогобич: Посвіт, 2020. 448 с.
5. Sadova I., Kravchenko-Dzondza O. Model of Development of Teacher's Readiness to Work for Inclusive Education. *Advances in Economics, Business and Management Research: Proceedings of the International Conference on Economics, Law and Education Research (ELER 2021)*. 2021. Vol. 170. P. 269–276. DOI: <https://doi.org/10.2991/aebmr.k.210320.046>. (дата звернення: 14.03.2025)